

Володимир Ортинський
директор Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
OrtynskyyVolodymyr@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ У ПРОТИДІІ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

© Ортинський В., 2017

Розкрито поняття та зміст інформаційного забезпечення оперативно-розшукового прогнозування. Визначено особливості інформаційного забезпечення оперативно-розшукового прогнозування у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. Окреслено основні чинники, які впливають на процес оперативно-розшукового прогнозування у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів.

Ключові слова: наркотичні засоби; інформаційне забезпечення; оперативно-розшукова діяльність; прогнозування; протидія злочинам.

Владимир Ортинский

ОСОБЕННОСТИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ В СФЕРЕ ОБРАЩЕНИЯ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

Раскрыто понятие и содержание информационного обеспечения оперативно-розыскного прогнозирования. Определены особенности информационного обеспечения оперативно-розыскного прогнозирования в противодействии преступлениям в сфере обращения наркотических средств. Очерчены основные факторы, которые влияют на процесс оперативно-розыскного прогнозирования в противодействии преступлениям в сфере обращения наркотических средств.

Ключевые слова: наркотические средства; информационное обеспечение; оперативно-розыскная деятельность; прогнозирование; противодействие преступлениям.

Volodymyr Ortynski
director Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Sc. D., Prof.

FEATURES OF THE INFORMATIVE PROVIDING OF OPERATIVELY- SEARCH PROGNOSTICATION IN COUNTERACTION TO THE CRIMES IN THE FIELD OF APPEAL OF NARCOTIC FACILITIES

A concept and maintenance of the informative providing of operatively-search prognostication are exposed in the article. The features of the informative providing of

operatively-search prognostication are certain in counteraction to the crimes in the field of appeal of narcotic facilities. Basic factors are outlined that influence on the process of operatively-search prognostication in counteraction to the crimes in the field of appeal of narcotic facilities.

Key words: narcotic facilities; informative providing; operatively-search activity; prognostication; counteraction to the crimes.

Постановка проблеми. В умовах високого динамізму політичних, соціальних і економічних процесів, ускладнення управління соціальними системами ефективність організації оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів великою мірою визначається глибиною і всебічністю аналізу оперативної обстановки та виробленням на її основі відповідних управлінських рішень. У зв'язку з цим результативність діяльності вказаних підрозділів залежить не тільки від особистих ділових якостей і оперативно-технічної оснащеності співробітників, але і від ефективності системи інформаційного забезпечення щодо прогнозування злочинних тенденцій у цій сфері.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретичні основи інформаційного забезпечення прогнозування діяльності оперативних підрозділів розробили В. Афанасьєв, О. Бандурка, І. Козаченко, А. Михайличенко, С. Ніколаюк, С. Овчинський, В. Самойлов, Г. Синілов та ін.

С. Ніколаюк інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності визначає як комплекс заходів, що здійснюються різними службами, спрямованих на одержання з гласних і негласних джерел оперативно-розшукової інформації, її фіксацію, збереження, опрацювання, аналіз і використання первинних та поширених даних для виконання оперативними підрозділами покладених на них функцій. Оперативна інформація (як одна зі складових) містить фактичні дані, які безпосередньо одержали оперативні підрозділи (з гласних чи негласних джерел) та фактичні дані, отримані в результаті аналізу первинних [1, с. 449].

Метою статті є дослідження особливостей інформаційного забезпечення оперативно-розшукового прогнозування у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Наукова організація управління у сфері боротьби зі злочинністю органічно пов'язана з інформацією, проходженням інформаційних процесів. Принципова схема цих процесів загалом описана в працях В. Г. Афанасьєва. Її суть полягає в тому, що у процесі управління системою будь-якої складності та призначення спочатку ми маємо справу з так званими інформаційними даними. Під такими даними розуміють різні зведення, повідомлення, знання. Вони можуть бути збережені, опрацьовані, передані, але характеру інформації набувають лише тоді, коли матимуть такий зміст і форму, які будуть придатні для керівництва (тобто прийняття рішень). З погляду теорії прийняття рішень можна стверджувати, що інформацією є використовувані дані [2, с. 64].

Основні завдання функціонування системи інформаційного забезпечення у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів такі:

- використання можливостей оперативного отримання інформації у повному, автоматизованому та зручному для користування вигляді співробітниками правоохоронних органів для боротьби з наркозлочинами;
- збирання, оброблення та узагальнення оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної та контрольної інформації для оцінювання ситуацій та прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності правоохоронних органів;
- забезпечення динамічної та ефективної інформаційної взаємодії усіх структурних служб правоохоронних органів з іншими контролювальними органами та державними установами;
- забезпечення захисту інформації.

На наш погляд, до компонентів інформаційної системи входять такі підсистеми:

- а) інформація, необхідна для виконання однієї або декількох функцій управління;
- б) персонал, що забезпечує функціонування інформаційної системи;
- в) організаційно-технічні засоби;
- г) методи і процедури збирання, передавання, зберігання і перетворення інформації;
- г) комунікації, тобто напрями і процес обміну інформацією.

Значення інформації в управлінні оперативними підрозділами у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів зумовлене її ключовою роллю у системах соціального управління, оскільки для них інформація є головною умовою і засобом реалізації організаційно-управлінських функцій. З іншого боку, зважаючи на специфіку вирішуваних цими підрозділами завдань, основний зміст їхньої діяльності полягає у здобутті, систематизації та аналізі інформації, необхідної для боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів.

Щоб управління було безперервним і ефективним, потрібна певна організація інформаційних процесів. Діяльність, спрямована на створення, функціонування і вдосконалення інформаційних систем для виконання завдань управління, є функцією органу управління і називається “інформаційним забезпеченням управління”. Під інформаційними системами в соціальному управлінні, зокрема у сфері управління правоохоронними органами, розуміють організовані людиною системи збирання, зберігання, оброблення і видавання інформації, необхідні для успішної роботи суб’єктів і об’єктів управління.

Актуальність проблеми інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів МВС, СБУ України, спрямованої на боротьбу зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, зокрема скоюваними організованими злочинними структурами наркоділків із розширеними міжнародними і міжрегіональними кримінальними зв’язками, характеризується такими чинниками:

- а) комплексним характером процесу боротьби з такими злочинами, в якій беруть участь різні служби, інші правоохоронні органи, а також державні й суспільні організації;
- б) широкими просторовими масштабами діяльності злочинних структур наркоділків;
- в) необхідністю здійснення оперативно-розшукових заходів щодо боротьби зі злочинними структурами на території різних районів, регіонів, держав;
- г) жорсткими часовими межами здійснення оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій, особливо на первинному етапі;
- г) особливостями оперативно-розшукової характеристики таких злочинів і злочинних структур, що їх вчиняють;
- д) сучасним станом злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і організації оперативно-розшукової діяльності підрозділами МВС та СБУ України щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів.

Відстеження подібних явищ, їх аналіз і осмислення дають можливість не тільки збільшити ефект боротьби з правопорушниками, але й визначити нові пріоритетні стратегічні й тактичні протиборства зі злочинністю загалом [3, с. 45].

Однією з умов підвищення рівня організації ОРД оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів є сучасне і повне інформаційне забезпечення їхньої діяльності з використанням як негласних, так і гласних відомостей з метою виявлення всіх обставин вчинення злочинів у цій сфері. На наш погляд, отриману оперативно-розшукову інформацію щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів можна класифікувати на чотири групи: відомості, одержані: від осіб, яких конфіденційно залучено до виконання завдань ОРД; від інших (не оперативних) підрозділів правоохоронних органів; від працівників зарубіжних правоохоронних органів і організацій; від громадян у формі усних і письмових заяв (повідомлень) та ЗМІ.

Необхідно зазначити, що перелічені вище джерела отримання оперативно-розшукової інформації в ході проведення оперативно-розшукових заходів всі без винятку використовуються у протидії злочинам, скоєним у сфері обігу наркотичних засобів та їх злочинними структурами. Отримана із зазначених джерел інформація уможливує прогнозування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та визначення кількості сил і засобів оперативних підрозділів для протидії їм.

Термін “прогноз” (греч. *prognosis* < *pro* – вперед + *gnosis* – пізнання) тлумачать як передбачення, прогноз, оснований на визначенні конкретних позицій [4, с. 221].

Прогноз – це судження про невідоме раніше, реально можливе становище речей, яке висловлюється на основі вірогідної інформації про вихідні й супутні явища. Прогноз створює скеровувальне і стимулювальне цілеспрямовування для вирішення конкретних практичних завдань [5, с. 341].

Як стверджує В. А. Журавель, прогноз є “імовірним судженням про стан об’єкта в той чи інший проміжок часу в майбутньому, локалізованого у певному просторі”, “видом науково-пізнавальної діяльності людини, спрямованої на формування прогнозів розвитку якихось об’єктів” [6, с. 20].

С. С. Овчинський визначає прогнозування як різновид передбачення, яке ґрунтується на раніше зібраній впорядкованій (систематизованій) інформації, на знанні закономірностей розвитку злочинної поведінки осіб, що становлять оперативний інтерес, особливостей умов, в яких діє агентура або застосовуються методи ОРД, на оцінюванні тактичних можливостей оперативних працівників, агентів та інших учасників ОРЗ [7, с. 702].

Оперативно-тактичне прогнозування належить до категорії імовірнісного. У прогностиці (науці про прогнозування) його розуміють як передбачення майбутнього, в якому оперують або імовірнісною, або категорично певною структурою минулого досвіду і інформацією про наявну ситуацію. “Минулий досвід і наявна ситуація дають підставу для створення гіпотез про майбутнє, причому кожній з них приписується певна вірогідність. Відповідно до такого прогнозу здійснюється перебудова – підготовка до дій в майбутній ситуації, що здійснюються з найбільшою вірогідністю для досягнення деякої цілі” [8, с. 8].

Оперативно-розшукове прогнозування є результатом мислення оперативного співробітника, пошуку відповідей на запитання про те, як може змінитися оперативно-тактична ситуація, як необхідно діяти в очікуваній ситуації, як поведеться протиборча сторона.

Результатом оперативно-розшукового прогнозування є прогнозний висновок або прогноз – достатньо чітке формулювання майбутніх подій. Прогноз стимулює активність, наступальність, вибір ефективних дій, їх комбінаційність, відвернення уваги і дезорієнтацію протиборчої сторони, інакше кажучи, допомагає використовувати тактичний і технічний арсенали ОРД.

Будь-який прогноз є результатом оцінювання наявної інформації та логічних висновків з нього.

На нашу думку, оперативно-розшукове прогнозування – це найважливіший елемент тактичного мислення, інформаційно-логічний процес, що передуює ухваленню тактичних рішень, впливає на їх зміст і вибирання засобів і методів реалізації в оперативно-тактичних діях (заходах, операціях).

Оперативно-розшукове прогнозування відповідає рівню оперативно-розшукової тактики. Інформаційно-логічний процес коливається в широкому діапазоні, від елементарного передбачення на основі лише одного повідомлення вірогідних дій, вірогідної зміни, які розробляють або перевіряють, до багатоваріантних розрахунків, оперативно-слідчої ситуації, що вивчається у зв’язку з перевіркою наркозалежних груп, які розповсюджують наркотичні засоби. Типовим складним прогнозом, оснований на вивченні інформації про декілька “повторюваних” наркозлочинів, є висновок про вірогідне місце і час вчинення чергового злочину.

В оперативно-розшуковому прогнозуванні мають значення не тільки встановлені факти, але більшою мірою теоретичні положення, спеціальні знання, які оперативні співробітники одержали завдяки професійній підготовці й досвіду протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. Нерідко використовуються психологічні, медичні, технічні, економічні й інші знання фахівців для прогнозування вірогідного розвитку подій і поведінки конкретних осіб, що опинилися у сфері оперативно-розшукової діяльності, зокрема їхніх психологічних реакцій на оперативно-розшукові заходи.

На наш погляд, під час прогнозування треба враховувати не тільки ретроспективу аналізованих явищ (їх фактичну, а не звітну динаміку за 5–10 попередніх років) і тісну кореляцію між базою для споживання наркотичних засобів і психотропних речовин, а й поширеність їх споживання і злочинність, пов’язану з незаконним обігом наркотичних засобів. Також необхідно враховувати соціальну обстановку в регіоні й тенденцію загалом в Україні [9, с. 14].

Потреба в прогнозуванні під час організації оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин зумовлена низкою чинників:

а) зростанням споживання наркотичних засобів і психотропних речовин, складністю і масштабністю розповсюдження (місцевого, регіонального, міжрегіонального, міжнародного) їх та високим рівнем організованості й згуртованості організованих злочинних структур [10, с. 71–77];

б) необхідність протиставлення оперативно-розшукової тактики у боротьбі з такими видами злочинів у межах чинного законодавства, з метою їх успішної нейтралізації [11, с. 20].

Як спеціальні самостійні види оперативно-розшукового прогнозування щодо боротьби зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів можна виділити такі:

– прогнозування імовірних напрямів, об'єктів злочинної діяльності та імовірної ситуації, що може скластися у період початкової перевірки (документування), яким визначаються напрями оперативного й аналітичного пошуку, вибір і розміщення сил, підбір засобів і вибір тактики оперативної перевірки тощо;

– прогнозування імовірної поведінки членів злочинного угруповання в процесі підготовки, вчинення та після вчинення злочину і вибір напрямів оперативного й аналітичного пошуку (включаючи можливість протидії з боку осіб, з якими встановлено корумповані зв'язки, що необхідно для вибору тактичних прийомів їх виявлення, затримання, а також для подальшого оперативного супроводження тощо [12, с. 218].

Проведене анкетування показало ставлення оперативних працівників МВС та СБУ до застосування прогнозування: 55 % опитаних частково використовують прогнозування кримінальних ситуацій під час здійснення ОРД у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, разом з тим, тільки 45 % опитаних використовують такі матеріали прогнозування постійно. Це свідчить про недостатній розвиток цього напрямку аналітичної роботи у зазначених підрозділах. З урахуванням отриманих результатів анкетування можна стверджувати, що практичні працівники розуміють важливість прогнозування у сфері організації оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів.

Висновки. На підставі викладеного необхідно зазначити, що прогнозування в організації оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів – це різновид передбачення, що ґрунтується на раніше зібраній впорядкованій інформації, логічна й уявна модель вірогідного розвитку ситуації щодо незаконного розповсюдження наркотичних засобів та здійснення оптимального вибору і застосування оперативно-розшукових заходів, сил і засобів, достатніх для здійснення протидії.

Роль прогнозування у діяльності оперативних підрозділів визначається необхідністю поглибленого дослідження ситуацій, пов'язаних з наркотиками, що виникають під час оперативно-розшукової роботи, і визначення варіантів їх розвитку (на основі отриманої інформації) для ухвалення оптимальних управлінських і тактичних рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемчученко.* – Т. 6. *Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції).* – К.: Атіка, 2010. – 1128 с.
2. *Афанасьєв К. К. Організаційно-правові форми взаємодії міліції громадської безпеки з оперативними підрозділами ОВС України: навч. посіб. / К. К. Афанасьєв, В. В. Гостєв.* – Луганськ: ЛАВС, 2005. – 198 с.
3. *Ортинський В. Л. Структура та інфраструктура організованої економічної злочинності: оперативно-розшукова характеристика / В. Л. Ортинський // Одеський інститут внутрішніх справ.* – 2004. – № 1. – С. 45–55.
4. *Краткий словарь иностранных слов / под ред. С. М. Локишиной.* – М.: Дело, 1976. – 420 с.
5. *Основы борьбы с организованной преступностью / под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова.* – М.: ИНФРА-М, 1996. – 468 с.
6. *Журавель В. А. Проблемы теории та методологии криміналістичного прогнозування / В. А. Журавель.* – Харків: Право, 1999. – 140 с.
7. *Овчинский С. С. Прогностические основы оперативно-розыскной тактики. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред.*

К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. – М.: ИНФРА-М, 2002. – С. 702–721.
 8. Вероятностное прогнозирование деятельности человека. – М.: Наука, 1977. – 420 с.
 9. Никифорчук Д. Й. Документальне оформлення заміни наркотичних засобів на легальний вантаж під час здійснення їх контрольного провадження / Д. Й. Никифорчук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К., 2007. – Ч. 3. – С. 14–18. 10. Никифорчук Д. Й. Міжнародний наркобізнес та його вплив на кримінальну ситуацію в Україні / Д. Й. Никифорчук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: Міжнар. науково-досл. центр з проблем боротьби з орг. злочинністю і корупцією. – 2005. – С. 71–77.
 11. Никифорчук Д. Й. Деякі аспекти боротьби з організованою злочинністю / Д. Й. Никифорчук, О. М. Сніцар, В. О. Жук // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – К., 2003. – № 2, ч. 2. – С. 19–24. 12. Постіка І. В. Оперативно-розшукове прогнозування та оперативно-аналітичний пошук у боротьбі з організованою злочинністю, що супроводжується корумпованими зв'язками / І. В. Постіка, Л. І. Аркуша // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України: наук. вид. / за гол. ред. проф. Регульського. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України. – 2000. – С. 218–224.

REFERENCES

1. *Mizhnarodna policejska encyklopedija: u 10 t.* [International Police Encyclopedia: in 10 Vol.]. vidp. red. V. V. Kovalenko. Je. M. Moisjejev. V. Ja. Tacij. Ju. S. Shemshuchenko. T. 6. Operativno-rozshukova dijalist policii (milicii). Kyiv. Atika Publ. 2010. 1128 p. 2. Afanasjev K.K. *Organizacijno-pravovi formy vzajemodii milicii gromadskoi bezpeky z operativnymy pidrozdilamy OVS Ukrai'ny. navch. posibnyk* [The organizational forms of interaction with the public security police operational units ATS Ukraine]. K. K. Afanasjev, V. V. Gostjev. Lugansk. LAVS Publ. 2005. 198 p. 3. Ortynskyj V. L. *Struktura ta infrastruktura orhanizovanoyi ekonomichnoyi zlochynnosti: operativno-rozshukova kharakterystyka* [The structure and infrastructure of organized economic crime, operational search characteristics]. Odeskyj instytut vnutrishnih sprav Publ. 2004. Vol. 1. pp. 45–55. 4. *Kratkyj slovar ynostrannyh slov* [Short dictionary of foreign words]. Pod. red. S. M. Lokshynoj. Moskva. Delo Publ. 1976. 420 p. 5. *Osnovy borby s organizovannoj prestupnostju* [Fundamentals of the fight against organized crime]. Pod red. V. S. Ovchynskogo, V. E. Emynova, N. P. Jablokova. Moskva. YNFRA-M Publ. 1996. 468 p. 6. Zhuravel V. A. *Problemy teorii ta metodologii kryminalistychnogo prognozuvannja* [The problems of theory and methodology of criminality prediction]. Harkiv. Pravo Publ. 1999. 140 p. 7. Ovchynskyj S. S. *Prognosticheskie osnovy operativno-rozysknoi taktiki. Operativno-rozysknaya deyatel'nost'* [Prognostic bases of operational-search tactics. Operational-search activity]. Uchebnyk pod red. K. K. Gorjaynova, V. S. Ovchynskogo, A. Ju. Shumylova. Moskva. YNFRA-M Publ. 2002. pp. 702–721. 8. *Veroyatnostnoe prognozirovanie deyatel'nosti cheloveka* [Probabilistic prediction of human activity]. Moskva. Nauka Publ. 1977. 420 p. 9. Nykyforchuk D. J. *Dokumental'ne oformlennya zaminy narkotychnykh zasobiv na lehal'nyy vantazh pid chas zdiysnennya yikh kontrol'noho provadzheniya* [Documentation zaminy the legal narcotics shipment during the proceedings of control]. Kyiv. Naukovyj visnyk Kyivskogonacjonalnogo universytetu vnutrishnih sprav Publ. 2007. Vol. 3. pp.14–18. 10. Nykyforchuk D. J. *Mizhnarodnyy narkobiznes ta yoho vplyv na kryminal'nu sytuatsiyu v Ukraini* [International drug trafficking and its impact on the situation in Ukraine]. Kyiv. Mizh. nauково-dosl. centr z problem borot'by z org. Zlochynnistju i korupcijeju Publ. 2005. pp. 71–77. 11. Nykyforchuk D. J. *Deyaki aspekty borot'by z orhanizovanoyu zlochynnistyu.* D. J. Nykyforchuk, O. M. Snicar, V. O. Zhuk [Some aspects of the fight against organized crime]. Kyiv. Naukovyj visnyk Nacionalnoi akademii vnutrishnih sprav Ukrainy Publ. 2003. Vol. 2. pp. 19–24. 12. Postika I. V. *Operativno-rozshukove prohozuvannya ta operativno-analitchnyy poshuk u borot'bi z orhanizovanoyu zlochynnistyu, shcho suprovodzhuyet'sya korumpovanymy zvyazkami* [Search operations and operational forecasting and analytical search in the fight against organized crime, accompanied by corrupt ties]. I. V. Postika, L. I. Arkusha. Teoriya operativno-sluzhbovoyi diyal'nosti pravookhoronnykh orhaniv Ukrayiny. Naukove vydannja. Zagol. red. prof. Regul'skogo. Lviv. Lviskyj instytut vnutrishnih sprav pry NAVS Ukrainy Publ. 2000. pp. 218–224.

Дата надходження: 23.04.2017 р.